

Seria de autor

•

VLADIMIR BEȘLEAGĂ

Vladimir BEȘLEAGĂ s-a născut la 25 iulie 1931, în satul Mălăiești, din Grigoriopol, RASSM. După absolvirea școlii medii din satul natal (1950), urmează Facultatea de Litere a Universității de Stat din Chișinău (1955), apoi doctorantura la aceeași instituție (1958), lucrând la o teză despre proza lui Liviu Rebreanu, fără a o termina totuși, din cauza cenzurii comuniste a vremii. Timp de mai mulți ani este angajat la diverse publicații periodice, apoi se consacră muncii literare. Debutează în 1963, cu culegerea de nuvele *La Fântâna Leahului*. În 1966, publică romanul de factură modernă, pe linie proustiană & Faulkneriană, *Zbor frânt*, considerat unul dintre cele mai importante romane ale literaturii române din Basarabia din secolul al XX-lea. În 1969-1970, scrie poemul epic *Noaptea a treia*, rămas în sertar până în 1988, când vede lumina tiparului cu titlul *Viața și moartea nefericitului Filimon sau Anevoioasa cale a cunoașterii de sine*. Urmează alte romane: *Acasă* (1976), *Ignat și Ana* (1979), *Durere* (1979), *Sânge pe zăpadă* (1985; primul dintr-o trilogie consacrată lui Miron Costin), *Cumplite vremi* (volumul II al trilogiei).

Figură marcantă a Renașterii naționale din anii 1988-1989, este deputat în primul Parlament al Republicii Moldova, care adoptă Declarația de independență. După 1990, i se reeditează mai multe scrieri; totodată, bibliografia autorului se completează cu noi titluri: *Țipătul lăstunului* (2006), *Hoții din apartamente* (2006), *Dirimaga* (2009), *Voci* (2013) ș.a.

În seria de autor Vladimir Beșleagă la Editura Cartier au apărut: *Țipătul lăstunului* (2006), *Conștiința națională sub regimul comunist totalitar (RSSM: 1956-1963)* (2008), *Vasile Coroban. Omul de spirit* (2010), *Viața și moartea nefericitului Filimon* (2013), *Zbor frânt* (2013), *Tata Vasile în 73 de episoade și XIV scrisori* (2016).

„Vladimir Beșleagă are o biografie de scriitor incomod, având vagi similitudini cu aceea a maramureșeanului Augustin Buzura... Cei doi colegi de generație șaizecistă, din două extreme ale spațiului românesc, au în comun admirația pentru Liviu Rebreanu, simțul moral acut, fibra de opozanți și subversivi, spiritul analitic al prozei, conștiința dramatică a confruntării cu sistemul comunist (cenzura i-a obstrucționat semnificativ), prezentă atât în atitudinea lor ca scriitori, cât și în comportamentul personajelor.”

Ion SIMUȚ

CARTIER POPULAR

Vladimir BEȘLEAGĂ

Cumplite vremi

ROMAN ÎN TREI CĂRȚI

I

CARTIER

Editura Cartier, SRL, str. București, nr. 68, Chișinău, MD2012.
Tel./fax: 022 20 34 91, tel.: 022 24 01 95. E-mail: cartier@cartier.md
Editura Codex 2000, SRL, Strada Toamnei, nr. 24, sectorul 2, București.
Tel./fax: (021) 210 80 51. E-mail: romania@cartier.md
cartier.md

*Cărțile CARTIER pot fi procurate online pe shop.cartier.md
și în toate librăriile bune din România și Republica Moldova.
Cartier eBooks pot fi procurate pe iBooks, Barnes & Nobles și pe cartier.md*

LIBRĂRIILE CARTIER

Librăria din Centru, bd. Ștefan cel Mare, nr. 126, Chișinău. Tel./fax: 022 21 42 03.
E-mail: librariadincentru@cartier.md
Librăria din Hol, str. București, nr. 68, Chișinău. Tel./fax: 022 24 10 00.
E-mail: librariadinhol@cartier.md

Colecția *Cartier popular* este coordonată de Gheorghe Erizanu
Editor: Gheorghe Erizanu
Lector: Dorin Onofrei
Coperta: Vitalie Coroban
Credit fotografic: Igor Schimbător
Design/tehnoredactare: Marina Darii
Prepress: Editura Cartier
Tipărită la Bons Offices

Vladimir Beșleagă
CUMPLITE VREMI
Ediția a IV-a, iulie 2017

Ediția I a apărut, în 1985, la Editura Literatura Artistică, cu titlul *Sânge pe zăpadă*;
ediția a II-a (incompletă) a apărut, în 1990, la Editura Hyperion, cu titlul *Cumplete vremi*;
ediția a III-a (incompletă) a apărut, în 2003, la Editura Litera.

© 2017, Editura Cartier pentru prezenta ediție. Toate drepturile rezervate.
Cărțile Cartier sunt disponibile în limita stocului și a bunului de difuzare.

Aprobat de Comisia de selecție pentru editarea cărții naționale
și editat cu contribuția Ministerului Culturii.

Descrierea CIP a Camerei Naționale a Cărții
Beșleagă, Vladimir.

Cumplete vremi: Roman în trei cărți/ Vladimir Beșleagă; cop.: Vitalie Coroban. –
Chișinău: Cartier, 2017 (Bons Offices) – ISBN 978-9975-86-178-6. –
(Colecția „Cartier popular”/ coord. de Gheorghe Erizanu, ISBN 978-9975-79-891-4)
(Seria de autor, ISBN 978-9975-86-039-0).

[Vol.] 1. – 2017. – 328 p. – 500 ex. – ISBN 978-9975-86-179-3.

821.135.1(478)-31

B 50

*„...În lumea asta nu este nimic mai
interesant decât istoria poporului
nostru, trecutul lui, tot-tot, este un
șir neîntrerupt de martiri...”*

Mihai EMINESCU

Cuvânt de deschidere

Romanul „Cumplite vremi” e o lucrare cu un destin aparte. Nu doar pentru faptul că abordează un subiect de natură istorică, prezentându-se ca o largă frescă social-politică a unor evenimente imporante din istoria Moldovei, ci și pentru că vine în biografia mea de creație după o carte care mi-a fost blocată de cenzura regimului totalitar comunist pentru aproape două decenii.

Atunci, în acei ani, m-am retras din actualitate și, ca să nu mă las desființat ca autor, am scris-o... Dar abia după șapte ani de informare și documentare meticuloasă (studii, monografii, articole, cronici române și străine) asupra mării tragedii a neamului nostru ce s-a produs la sfârșit de veac al XVII-lea – sacrificarea celei mai luminate minți a epocii, care s-a numit poetul, cronicarul și omul politic Miron Costin (1633-1691).

În anii următori a văzut lumina tiparului doar o parte din roman.

După mai bine de trei decenii, grație bunului Dumnezeu, care mi-a dăruit zile de trăit, am finisat cartea și acum vin s-o ofer atenției cititorului...

O mică destăinuire.

„Cumplite vremi” s-a născut din durerea pe care mi-a provocat-o respingerea romanului „Noaptea a treia” (1971),

care apărea abia după mulți ani (1988) cu titlul „Viața și moartea nefericitului Filimon sau Anevoioasa cale a cunoașterii de sine”. Există între ele o relație intimă, profundă, care le unește: eterna luptă dintre forța brută a întunericului și lumina Rațiunii și Adevărului.

Habent sua fata libelli, zice un vechi adagiu – au și cărțile destinul lor.

O spune chiar titlul: „Cumplite vremi”.

11 mai 2016
Vladimir BEȘLEAGĂ,
Mălăiești

Cuvânt-înainte pentru primele două cărți

Întâmplările ce alcătuiesc această carte s-au petrecut acum trei sute de ani pe pământul blândeii și atât de pătimitei Moldove.

Dar, îmi va zice, oarecum mirat, cititorul, este un lucru anevoios a reinvia acele îndepărtate vremi.

Adevărat, îi voi răspunde, și anevoios, și riscant.

Atâtea pericole îl pasc pe un autor de romane istorice! Primul: romanțarea vieții marilor personalități. Altul, sabie cu două tăișuri ce-ți poate reteza truda de ani de zile: actualizarea istoriei și istoricizarea actualității... Și încă: înșiruirea de fapte insipide, fără o semnificație deosebită.

Mărturisesc: am știut ce mă așteaptă, dar am cutezat.

Sămânța căzută în sufletul meu a zăcut în adânc aproape treizeci de ani. Încetul cu încetul, a dat colț, a pornit să crească, bătând la poarta lumii...

Atunci m-am pomenit cuprins de teamă. Am consultat vrafuri de cărți, am cercetat documente, am răscitit nemuritoarele noastre cronici. Am adunat note...

Într-un moment de disperare, am dat totul la o parte, am uitat și mi-am întrebat propria conștiință: „De unde acest îndemn? Din ce adâncimi vine?...”. Răspunsul trebuia să-l găsesc singur, cu propria minte.

Timul este matricea de foc a operei de artă.

Timpul este măsura supremă a vieții umane.

Sfârșit de veac al XVII-lea... Sfârșit de secol al XX-lea...
Ce nevăzute punți și linii de tensiune străbat sutele de ani și
ne magnetizează privirea?

Au ne cunoaștem îndestul trecutul? Au nu cumva ne lă-
săm copleșiți de potopul trebilor și grijilor zilei, ne lenevim,
ne rușinăm să ni-l apropiem?...

Ce e un om fără cunoașterea celor ce-au fost? Ce e un
popor fără conștiința istoriei?

Trecutul este timpul care a fost.

Viitorul este timpul virtual, posibil.

Prezentul este singurul timp real, plin.

Omul, sufletul lui, este centrul de foc în care timpul vir-
tual, posibil se adună, se concentrează, devine timp real,
concret, se răsuțește vertiginos (astăzi ca nicicând altădată!),
năboind înspre ieri, unde se limpezește și se cristalizează.
Abia acolo se face disponibil pentru aprecieri, gradații, valo-
rificări. Abia atunci ne vedem ce-am fost în clipele de vârf ale
existenței noastre individuale și colective.

În primele două cărți din cele trei proiectate, încerc să re-
compun imaginea Moldovei către acel sfârșit de veac. „...Cum-
plite vremi și cumpănă mare pământului nostru și nouă”, scria
despre epoca sa marele cronicar, omul politic și poetul Miron
Costin...

Chipul eruditului logofăt este printre personajele narați-
unii. M-am ferit să scriu o viață a sa romanțată. Am ținut să-l
surprind în momentul suprem: față în față cu propria conști-
ință de om și patriot, cu crudul și implacabilul Destin...

Alt erou drag mie este Gruie. E destinul unui simplu bă-
ietan din acele vremi...

Soarta, zbuciumul fraților Ion și Ilie Țărălungă, al cuvio-
sului și pururi crezătorului în mai bine părinte Nicodim de
la mănăstirea Căpriana...

Pășaniile lui Corbea haiducul...

Viața moldovenilor, de la vlădică până la opincă, precum și a acelor cu care, ca vecini, li s-au încrucișat destinele istorice...

Dar, ca vorba din poveste: înainte mult mai este. Te pofdesc, iubite cetitoriule, să pășești în lumea acestei cărți și – vale! Adică: să auzim de bine! Eu – s-o văd apărută, dumneata – să ai sfânta răbdare de-a o răsfoi...

1985

Autorul

CARTEA ÎNTÂI

Prolog

*„...Că el pornisă atunce pe un ficior a lui,
pe Neculaiu, să iè fata Ducăi-vodă de la
Țarigrad și să gătasă și cu celalalt să iè
fata lui Cantemir-vodă, să s-încuscredze...”*

Ion NECULCE. *Letopisețul Țării Moldovei*

Pe drumul ce ducea de-a lungul apei Moldovei în sus, venind dinspre vechiul târg al Romanului, așezat în unghiul pe care-l face acest râu la căderea în Siret (unii zic că acea cetate ar fi fost întemeiată de râmleni încă, alții – că temelia i-ar fi pus-o Roman I Mușat, unul din primii voievozi ai țării), pe drumul acela înghețat, făr’ de zăpadă, cu pietre și prundiș adus de ape din Carpați, în acea după-amiază de dechemvrie posomorât al anului 1691, grăbea la deal un rădvan, tras de patru cai nu prea arătoși, dar voinici. Bătrânul vizitiu de pe capră, îmbrăcat într-un cojoc de oaie, negru, încrețit, și cu cușmă tot neagră, învârtea, strigând „dii!” și iar „dii!”, biciul lung pe deasupra cailor, iar în stânga lui ședea, drept, un flăcăuan într-o haină scurtă de postav roșu, cu găitan negru la guler și pe la mâneci și, pe sub marginea căciulii de jder, cam roase, privea la drumul ce se întindea în față ori arunca o privire îndărăt, spre cei doi călăreți ce veneau din urmă, cu săbiile legănându-se la șold, și la căruța joasă, trasă de niște

cai mărunți, care se târa în coadă. În rădvanul acela, care se vedea cât de coloz că are ani cam mulți, căci la fiecare hop scârțâia din toate încheieturile, iar vopseaua vișinie în multe locuri se cojise și căzuse, lăsând să iasă la iveală scândura goală, spălată și înnegrită de drumuri și vremuială (de bună samă, zăcuse cine știe câte veri și ierni sub șopronul cel mai îndepărtat al curții și abia dăunăzi, când s-a văzut că-i nevoie foc de el, a fost de sârg închegat și scos la lumină), în rădvanul acela călătorea logofătul Miron, cel mai învățat și mai de samă bărbat al Țării Moldovei, despre care se știa și care era mult aprețuit departe peste fruntariile ei, de la curtea Craiului leșesc până la măritul Țarigrad, odinioară strălucitoare cetate de scaun a împăraților bizantini, acum sub oblăduirea grea a turcilor osmanlâi. Alături, de-a stânga Domniei Sale, înfundată în perne și învelită în blănuri, se căznea, gemând la fiecare hurducătură, jupâneasa Ileana: „Ooh!” – vai de dânsa, că era boleacă rău de la o vreme...

Într-un contăș albastru îmblănit, purtând o căciulă rotundă de sobol cu fundul de urșinic, cu fața împodobită de o frumoasă barbă albă cum e neaua, rotunjită pe piept, cu mustăți lungi căzând pe din părți peste ea, cu nasul drept, cu nările potrivit de largi, cu ochii vii și lucitori, în care sălășluiau îngemănate înțelepciunea și zeflemeaua, amândouă rod al adâncii cunoașteri a vieții omenești, logofătul ședea plecat înainte (ce-i drept, era cam adus de spate... anii... se adunaseră destui... și ce vremuri!... mai cu samă acum... lunile acestea de la urmă... când Craiul veni să dea înc-o lovitură hidrei păgâne, întru slobozirea nenorocitei țări a Moldovei de sub jugul agarenilor, dar s-a tras iarăși, sângerând, peste hotară), cu o mână sprijinită într-un toiag din lemn negru, lucios și noduros, cu cap de căprioară la capăt, iar cu cealaltă ținea pe genunchi un toc de piele roșietică, în formă de țilindru, ca de

vreun arșin de lung, cu capac ce se încheia cu o cataramă de argint și pe care nu vru să-l încredințeze nimăru, pentru că avea într-însul un sul de hârtie albă, mătăsoasă, de Veneția, pe care i-o făcuse dar Preosfinția Sa Misail episcopul, pe la care ținu să treacă a întoarcere, să-l vadă și să-l firitisească pentru apropiata Naștere a Domnului... Ar fi pornit de-a călare – mai puțin zdruncin și mai fără primejdie despre partea tâlhăretului –, dar Jupâneasa, de cum a înștiințat că-i hotărât ca Neculai să plece fără zăbavă la drum departe, tocmai la Țarigrad, și încă pe-o vreme neașezată ca asta, ea, mamă a zece copii, pentru care toți i-s deopotrivă dragi și scumpi, că-s ruptți din trupul ei, a venit și, în numele lui Dumnezeu cel mare și preamilos, l-a rugat cu lacrimi în ochi s-o ia și pe dânsa. Să meargă și ea până la Roman să-l petreacă pe cocon, căci „... nu știu, nu știu ce-i cu mine, că mi s-a pus pe inimă o piatră, de nu mă mai slăbește, iar ieri pe la amiază, când mă lăsa în jilț și mă fură pe-o clipă somnul, avui un vis: se făcea că vine, iaca, de peste vale, așa, din înalturi, o pasăre mare, neagră, fioroasă, și cum vine, se izbește din toată puterea zborului și se face țândări geamul, iar eu...”. Atunci, privind la fața-i aburită, în ochii mari și luminoși în care s-a privit ca într-o oglindă toată viața, atunci i s-a făcut milă logofătului, a dat poruncă să se pregătească rădvanul cel vechi (s-a gândit în sinea lui: lasă că, la întoarcere, voi s-o arăt doftorului ovreu din târg, dar asta în taină, ca să nu oblicească doftorul casei, un neamț, pe care i l-a trimes deunăzi Velicico de la Ieși). Acum, după ce și-a văzut plinită dorința – și la doftor a dus-o, și leacuri i-a dat –, ea, în loc să se ostoiască, și mai tare se foiește în blănurile ei, tot aruncând din când în când câte o privire pe sub marginea șalului mare, cu flori sângerii pe câmp negru, de parcă ar dori să-i facă întrebare, dar i-i teamă ca va să-i tulbure gândurile și o să-l supere, și numai

cât zice înnăbușit: „Ooh!...”. Iar logofătul o aude și n-o aude, căci bătaia copitelor și rostogolirea roților zgâlțâie amarnic rădvanul, umplându-l de scârțâieli și zgomote, și zdruncinul acela îi străbate prin oase până sus, în tâmple, de-ai crede că pământul singur se roagă, după atâta ce-a fost frământat de ordii și oști, pârjolit de flăcări și stropit cu sânge, se roagă să fie lăsat în pace măcar acum, iarna – să-și tămăduiască rănilile, să uite..., îi aude glasul și-i înțelege ruga, pentru că și Domnia Sa logofătul, în adâncul tănuit al ființei, în vremea de la urmă tot mai des se simte hăituit de soartă: asemenea celui bour, se vede strâns de răii mișelnici ai zilei la cornul cel strâmt al țarcului vieții, încâlcit în mreaja neagră a gândurilor, ce l-au lipsit de somnul și hodina nopților și de limpedea judecată a ceasurilor de zi. Iedera aceea de sârmă i-a pătruns atât de adânc în carnea inimii, încât chiar și acum, după ce l-a văzut pe Neculai pornit la drum – oh, cum s-a lipit, sărmanul, de pieptul tatei și cum l-a sărutat pe obraz cu ochii împăinjeniți de lacrimi! –, chiar și acum nu poate scăpa de mulțimea de întrebări ce-l năvălesc ca niște viespi întăritate: au ce voi face?... cum îmi voi îndruma și căpătui copiii?... ce se va alege de casa mea?... de viața mea bătrână?... Doamne, Dumnezeule milostiv... I se umezesc și lui ochii și, ca să nu se lase pradă mahniciunii și deznădejdiei, mișcă de câteva ori pleoapele, după care înalță capul și privește, mândru și destoinic, înainte. Mândru și destoinic, așa cum s-a ținut o viață. Da, întocmai așa și acum când, după retragerea din toamna asta a Craiului – ba! mai-nainte de asta! –, feciorii, afară de Pătrașcu, i-au cam fost îndepărtați de la curte, el singur fiind chemat la domnie doar o dată, dar și atunci... simți că cei de casa lui Vodă... mai cu samă ginere-său Bogdan, dar și Iordache vistiernicul, l-au privit parcă ar fi avut păr de lup... „Norocu-i schimbăcios! Se întorce ea, roata vremii!”, le-o spune

răstit logofătul (bineînțeles, în gândul lui le-o spune) celora care, în umbra Măriei Sale, cu îngăduința lui tăcută, învârtesc și mănâncă biata țară după cum li-i voia și placul...

În clipa asta, o zguduitură azvârle rădvanu-n sus, apoi îl lasă-n bot – se vede că a nimerit roata într-o piatră peste samă de mare... numai de nu s-ar desface... să ajungem teferi acasă... după care, din stânga, se auzi iar un geamăt greu, chinuit.

— Ai binevoit a zice vreun cuvânt, jupâneasă? grăi logofătul înturnând puțințul capul.

— Apoi că am oftat numai, cinstite boierule, dădu glas femeia, arătându-și din umbră chipul înrămat de șuvițe bătute de căruntețe, peste care avea așezată o căciuliță joasă, rotundă de sobol, legată cu o basma neagră, nod, sub bărbie.

— De mult mă tot gândeam să-ți dau un sfat: păzește de geme cât de tare, fără săială... Asta ușurează sufletul omului de năcaz.

— Poate-o fi și așa cum spui Domnia Ta...

Cuta adâncă ce stăruia pe frunte, pieziș, la rădăcina nasului, zvâcni și de sub mustața logofătului se prelinse un zâmbet nevăzut, la care jupâneasa, dacă l-ar fi zărit, ar fi adăugat: „Oftez... că ce mi-a mai rămas a face?... Ce-am știut eu la viața mea? Să nasc copii, să-i cresc și încă să te aștept pe Domnia Ta de pe drumuri grele, și lungi, și pline de primejdii... Iar acuma, când, iată, abia de-mi trag sufletul, nu știu, zău, de trebuia să-l lași pe Neculai să plece așa departe, pe-o vreme tulbure și neașezată ca asta...”; la care i-ar fi răspuns logofătul: „Dar când a fost la Moldova noastră vremea așezată?”; și jupâneasa ar fi încuviințat: „Așa-i, stăpâne, ai dreptate, n-are pic de liniște pământul ista al nostru”; la care logofătul: „Uite, Ion Palade postelnicul s-a apucat de-a făcut nuntă, făr' să aștepte a se zvânta bine lacrimile după cei secerăți în bătălia de

la urmă... de, viața nu se curmă niciodată... și-ncă Palade s-a înșurat de-a doua oară, iar feciorul nostru, copt-răscopt, trecut de treizeci, nu-i oare vremea să-și înjghebe un rost al lui? Domnița Ducăi îl așteaptă de atâta vreme, iar vremea tot nu se așază...”; la care jupâneasa ar fi încuviințat, plecând capul: „Acum, că-l înșurăm pe Pătrașcu, ar trebui să ne gândim și la Neculai!... – „Anume că la Neculai, ar fi răspuns logofătul. De asta l-am trimis la Țarigrad, să-i facem și lui nuntă... De amu, dacă-i facem lui Pătrașcu... nuntă mare, domnească... doar pe fata lui Vodă va s-o ia... cum să-l lăsăm pe Neculai, că-i mai mare de ani?...”.

Așa ar fi urmat vorba lor, dar, chiar de-a fost în tăcere, tot s-au înțeles, făr’ de cuvinte, căci logofătul, în mersul acum lin al cailor, își aținti privirile înainte, iar jupâneasa, după ce-și aruncă ochii la geamul asudat și crăpat într-un colț, dar lipit cu o dungă de plumb să nu se desfacă, se cufundă iar în covrul ei, adunându-și puterile ce le mai avea ca să ajungă cu suflet acasă. Acum, rădvanul nu se mai târa, ci fugea pe un drumeag de pădure – apa Moldovei rămăsese departe în urmă, acolo jos, învăluită în rotocoale de aburi alb-albăstrii. Pe din părți se ridicau, negri și deși ca un zid, copaci bătrâni (stejari, ulmi, frasini, mai mult stejari, cu măcăcini deși la poale). Roțile lunecau pe stratul gros de frunze ca o sanie. Cei doi călăreți, cu săbii la șold, mergeau unul în față, altul în spatele trăsurii, aruncând prin părți, în desiș, priviri iscoditoare. Bătrânul vizitiu învârtea-n văzduh biciul fără să strige, luând și el aminte prin părți. Căruța se ținea aproape, la câteva lungimi de trup de cal, iar tânărul chipeș de pe capră avea mâinile amândouă pe genunchi, mai gata să le coboare în coșul de la picioare, să apuce în clipala ochiului, de va fi nevoie, pistoalele încărcate. De jur împrejur însă domnea liniștea. Codrul încremenise în tăcerea și măreția lui de vea-

curi, de parcă nu el ar fi fost martor la nu demult dezlănțuitul aici măcel: repezise Craiul oaste înainte să cuprindă târgul Romanului, să-l prefacă în loc întărit, dar, lovind pe neprins de veste tătarii, leșii, fiind împovărați de cirezi de vite și cară cu bucate luate de prin sate, erau să rămână cu toții acolo, la rădăcina ierbii și copacilor, de nu le veneau într-ajutor tunurile crăiești; se mai zăreau ici-colo spade frânte, stârvuri de cai, leșuri de oameni, rămași neîngropați, pradă fiarelor codrului și păsărilor răpitoare...

În sfârșit, după o fugă bună, se văzură ieșiți la loc limpede. În față se deschise o priveliște largă și bătrânul vizitui trase cu putere de hături. Caii opriră, gâfâind, plini de spume. Omul își scoase căciula mițoasă și și-o trecu peste frunte, peste ochi, peste fața toată. Să fi oprit ca să răsuflă caii? Ca să-și scuture el sudoarea de pe obraz? Nu, era un vechi și nesmintit obicei al logofătului: fie că pleca, fie că se întorcea acasă, porunca să oprească aice, în acest loc, cobora, oricât de grăbit ar fi fost, să cuprindă cu privirea văile și dealurile acestea, să le privească cu lăcomie și nesaț, de parcă le-ar fi văzut pentru cea din urmă oară. Așa și acum (bătrâna slugă îl cunoaște pe boier de mic, au crescut alături, l-a însoțit la toate drumurile, în cele mai îndepărtate călătorii, numai în cea de la Viena (Beci), când a mâncat turcul bătaie și a fost luat prins cu Duca-Vodă la Domnești, n-a fost, după care nu l-a văzut doi ani de zile, cât a stat la leși), înainte ca flăcăuanul de alături, pe care și l-a luat să-i fie de ajutor (acest fecior îi datora logofătului viața, ba mai mult: lumina ochilor; și mai mult: lumina cărții, pe care i-o deschise ca pe cea mai mare minune a omului pe pământ), înainte ca flăcăuanul să sară să-l ajute să coboare, logofătul a și călcat jos, pe pământul înghețat – acum se vede că-i înalt de stat și bine legat la trup –, și iată-și desface larg brațele, le adună la loc, ca o pasăre țic-

nută prea lungă vreme la închisoare aripile, apoi se întoarce să cuprindă cu ochii lumea dimprejur, s-o adune toată, s-o închidă în sine, pentru totdeauna...

Depart, în zare, se ivesc, dintr-o pânză albăstrie, crestele munților tivite cu alb – s-au așternut zăpezile acolo; la poale, nevăzută, stă înfiptă Cetatea Neamțului, cu oamenii pe care i-a lăsat în ea, la plecare, de strajă Craiul; iar aici, pe coasta aceasta a văii, în marginea satului, pe colină, e curtea Domniei Sale: casa cu cerdac cu stâlpi în tot lungul, în dreapta și-n stânga acareturi, grajduri, staule, odăi pentru slugi, într-o margine, stogurile de fân, girezile de paie, iar de jur împrejur, gardul de zid, în câteva locuri surpat și dres cu leasă de prăjini...

Și iată că, așa cum i se tâmplă ades vremea de la urmă, învie și trec prin fața ochilor Domniei Sale chipuri și icoane ale celor ce-au trăit demult și demult nu mai sunt pe lume – a mamei și a părintelui, care-și dorm somnul de veci departe, în lut străin – ei au durat acest cuib, de care „... eu port răspundere în fața lumii și a lui Dumnezeu, și a cugetului meu... cât mă mai poartă pașii... cât mai fac umbră pământului... încolo, or să aibă grijă feciorii, copiii ori... cine știe? Cine poate ști ce soartă îl așteaptă pe neamul acesta... pământul acesta... cine știe?... cine știe?... cine știe?...”. Și atunci, din adâncuri de vremi uitate, din afundul afundurilor aducerii aminte răsar în mintea logofătului cuvinte ce se încheagă în stihuri, pe care... el le-a alcătuit... el le-a rânduit, așa... în clipe de grea cumpănă și deznădejde:

„...Trec zilele ca umbra, ca umbra de vară,
Cele ce trec nu mai vin, nici să-ntorcu iară.
Trece veacul desfrânatu, trec ani cu roată.
Fug vremile ca umbra și nicio poartă
A le opri nu poate. Trec toate prăvălite